

УДК 342.7: 004.738.5(045)

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У ВСЕСВІТНІЙ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Дарія МАРІЦ,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

SUMMARY

The article deals with the problem of protection of honor and dignity of individuals violated on the Internet. The author discusses a number of theoretical and practical issues which require a research, in particular the procedure for determining the actual defendant (s) in cases of protection of honor and dignity of individuals violated on the Internet. We consider separately the issue of legal regulation of electronic media and posting personal information and the procedure for appealing against false information.

Key words: honor, dignity, information, unreliable information, Internet, web site, electronic media.

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається питання порядку захисту честі, гідності фізичної особи, порушених в мережі Інтернет. Автор підіймає низку як теоретичних, так і практичних питань, які потребують дослідження, зокрема порядок визначення належного відповідача та/ або відповідачів у справах щодо захисту честі і гідності фізичної особи, порушених у мережі Інтернет. Окремо розглядається питання правового регулювання електронних засобів масової інформації та розміщення інформації в них про особу, а також порядок оскарження такої неправдивої інформації.

Ключові слова: честь, гідність, інформація, недостовірна інформація, Інтернет, веб-сайт, електронний засіб масової інформації.

*«Людина без честі –
мертва для суспільства» [1, с. 3]
Педро Кальдерон*

Постановка проблеми. Спілкування між людьми в першу чергу передбачає обмін інформацією, а з поширенням віртуального спілкування воно вже давно не обмежується особистим, віч-на-віч. Сучасні програми, які можна використовувати за допомогою Інтернету, такі як Skype, Viber, TeamSpeak, ICQ тощо, стали невід'ємним атрибутом сучасних людей. Так, досить популярними сьогодні є соціальні мережі. Їх подекуди також називають інтернет-програмами («онлайн-соціальними мережами»). А однією із форм мережевого спілкування є форуми¹. Спілкування у віртуальному просторі не завжди дає змогу чітко ідентифікувати особу, адже насправді вона може виявитись зовсім іншою, аніж та, що визначила себе під певним nickname², хоча і така ідентифікація навряд чи має якесь значення з юридичної точки зору. Тому постає питання про правильне визначення сторін у справах за позовами про захист честі та гідності фізичної особи, права якої порушені в Інтернет, виходячи з того, що легітимізація сторін у справі та кваліфікація їх як належних залежить від специфіки матеріальних правовідносин, які є предметом спору [2, с. 4]. Крім цього, постає питання щодо підготовки доказової бази у разі порушення честі і гідності фізичної особи в мережі Інтернет.

Актуальність теми. Проблеми захисту честі, гідності та ділової репутації у своїх працях розглядали такі українські вчені, як Д.Д. Луспенник, К.В. Можаровська, А.В. Саприкіна, Р.О. Стефанчук,

А.О. Церковна, А.С. Штефан. Особливості цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації

досліджували О.В. Білоскурська, В.А. Бортник, О.В. Синегубов.

Мета статті полягає у вивченні джерел правового регулювання у справах про захист честі, гідності фізичної особи, а також юридичної літератури з цього питання, виявленні прогалин законодавства та у формулюванні пропозицій щодо їх усунення. Мета статті зумовлює і наступні завдання: дослідити зміст таких морально-етичних понять, як «честь» і «гідність» фізичної особи; визначити належного відповідача та/ або відповідачів у справах щодо захисту честі і гідності фізичної особи, порушених у мережі Інтернет за таких підстав: 1) у разі якщо особу, яка поширила неправдиву інформацію у мережі, ідентифікувати чи визначити неможливо; 2) у разі смерті фізичної особи, яка поширила неправдиву інформацію; проаналізувати можливі способи захисту прав фізичної особи у разі порушення її особистих немайнових прав, таких як честь і гідність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття 28 Конституції України проголошує право на повагу до гідності [3]. Відповідно до змісту цієї статті ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням. А у статті 3 Основного закону зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Так, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [4] у ст. 270 визначає види особистих немайнових прав, серед яких честь, гідність та ділову репутацію законодавець відносить до особистих немайнових прав. Зважаючи на широке використання мережі Інтернет у всьому світі, постає актуальне питання про порядок та способи захисту порушених особистих немайнових прав у мережі, таких як честь та гідність фізичної особи. Відтак і постає питання:

¹ У Древньому Римі форумом називалась міська ринкова площа, яка була центром римського державного життя того часу.

² З англійської мови слово nickname перекладається як «прізвисько».

у яких випадках можливе порушення особистих немайнових прав (чесні та гідності) фізичної особи в міжнародній павутині? По суті, попри позитивний ефект розвитку інформаційних технологій, що дозволяє обмінюватись інформацією, існує й інший бік, який пов'язаний із складнощами правового регулювання стосунків, які виникають у результаті використання Інтернету. Одним із плацдармів порушення таких особистих немайнових прав є соціальні мережі, оскільки учасники не завжди дотримуються морально-етичних норм під час спілкування. Втім, значна частка змісту понять «честь», «гідність» лежить у площині не права, а моралі, тому удосконалення правового регулювання та захисту цих категорій знаходиться у прямій залежності від морального стану суспільства, моральних якостей, які розглядаються ним у якості основоположних і незмінних [5, с. 4, 5]. Тому спершу з'ясуємо, що слід розуміти під «чесною» та «гідною» фізичної особи.

Як зазначається в постанові пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 [6] (далі – постанова № 1), чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації. Зокрема, в контексті зазначеної постанови № 1 під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточення, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло (абз. 2 ч. 4).

Вважаємо, що питання про честь, гідність, ділову репутацію – це в першу чергу питання, які пов'язані з правами людини та їх належним забезпеченням. Розкриваючи зміст честі та гідності, А.Л. Анісімов визначає ці категорії як етичні блага. Категорії честі та гідності, зокрема, визначають ставлення до людини як до найвищої соціальної цінності. Ще у древній Греції та древньому Римі поняття честі та гідності співвідносились із повагою до особистості, з мораллю та правом [7, с. 6; 19]. А.О. Церковна на підставі проведеного аналізу здійснила філософсько-правове осмислення поняття «найвища соціальна цінність» та обґрунтувала висновок про те, що його використання у визначенні гідності та честі служить не тільки своєрідним гарантом бережливого й поважливого ставлення до їх носія та доказом нового аксіологічного підходу до їх інтерпретації, а й виразом їх особливого правового статусу [8, с. 10]. Водночас О.В. Гришук розглядає гідність людини не лише як соціальну цінність, а й як багатоаспектну цінність, яка глибоко проникла у зміст права. Ознаки і якості, що характеризують та визначають людську гідність, складають онтологічну основу прав і свобод людини, її правового статусу. У свою чергу людська гідність через систему соціальних зв'язків є вихідною у взаєминах між людьми і знаходить своє безпосереднє відображення у гідності кожної людини [9, с. 5].

І.В. Саприкіна, визначаючи ознаки честі та гідності, виходить із їхнього зв'язку з інформацією та інформаційними стосунками, що особливо важливо для сучасного розуміння захисту цих особистих немайнових прав [5, с. 4]. На думку Д.Д. Луспеніка, легальний зміст понять честі, гідності, ділової репутації не є тотожним, кожен з них має свої ознаки і виступає відносно самостійним об'єктом судового захисту. Честь – об'єктивна оцінка особистості, яка визначає відношення суспільства до громадянина, соціальна оцінка моральних та інших якостей особистості. Гідність визначає соціально-ціннісну значущість людини та розуміння нею своєї значущості [2, с. 7]. І.В. Саприкіна під честю розглядає особисте немайнове благо, яке є, по суті, позитивною соціальною інформацією про особу,

що ґрунтується на уявленнях про добро і зло, усталених в суспільстві, і усвідомлюється самою особою. Водночас честь виступає як сукупність найвищих морально-етичних принципів особистості та як благо, яке дає право на повагу, пошану і визнання людини у суспільстві. Гідність – це особисте немайнове благо, яке є інформацією про цінність кожної особи, визнану у суспільстві [5, с. 4].

Цікавою є думка О.В. Войнова, що система добору в суспільстві нечесні створює середовище брехні, яке підіймає вгору ієрархічної драбини соціального становища найбільш дволиких і брехливих, людей, що добре вміють маніпулювати, є корисливими, егоїстичними і боягузливими; завдячуючи цьому, суспільство і людство в цілому отримують лідерів з вузькоегоїстичними інтересами, які є досконалими маніпуляторами, що живляться страхами і жадібністю. Відтак, «культура честі» – це середовище, в якому вгору підіймаються справжні лідери – ті, хто є безкорисливими, зневажають небезпеку і мають внутрішню цілісність, честь і гідність [10, с. 6].

Таким чином, резюмуючи наведені положення юридичної доктрини та положення Конституції України, приходимо до висновку, що такі немайнові права, як честь і гідність людини, визначаються як найвища соціальна цінність. Втім, у широкому розумінні зміст цих понять, на наш погляд, набагато ширший та виходить за рамки загальноприйнятого розуміння (визначеного у Конституції України). Вважаємо, що честь і гідність фізичної особи являються морально-етичними категоріями, які є самостійними об'єктами захисту у разі їх порушення, а порушення таких прав пов'язане з поширенням інформації про фізичну особу (яка не відповідає дійсності) обігом інформації та соціальними стосунками в суспільстві, які виникають між людьми, зокрема у мережі Інтернет. Тому певною мірою спростовується твердження, що норми моралі, етики, культури залишаються поза межами правового регулювання. Вважаємо, що під соціальною цінністю прав людини, на повагу до її честі та гідності, слід розуміти стійкий порядок суспільних відносин одного індивіда з іншими в межах усталених норм, цінностей, правил поведінки, що регулюються соціальними нормами.

Відповідно, сучасні суспільні відносини виникають у результаті віртуальної комунікації. Сучасний стан розвитку мережі Інтернет дозволяє реалізовуватися свободі думки і слова, а також забезпечує швидко передачу інформації необмеженому колу осіб. Сьогодні все частіше виникають ситуації, коли в Інтернеті розміщується неперевірена інформація, яка не відповідає дійсності [11, с. 51]. Як зазначає І.М. Грищенко, впродовж останніх років значною мірою збільшилася кількість цивільних справ за позовами про захист честі, гідності та ділової репутації та відшкодування моральної шкоди (в тому числі до засобів масової інформації), загальна кількість таких справ зростає, вони стають об'єктом уваги не тільки осіб, які є учасниками спору, а й широкої громадськості, засобів масової інформації [12].

Тому постає питання про визначення належного відповідача у таких справах. Крім того, актуальним залишається питання про процесуальну співучасть у справах за позовами про захист честі та гідності, оскільки інформація може розповсюджуватись анонімно або під псевдонімом, коли відповідачем виступають ЗМІ або коли інформація розповсюджена через мережу Інтернет.

Суди інколи не розмежовують відносини, що регулюються ЗУ «Про інформацію», що призводить до неправильної кваліфікації цих правовідносин як предмету судової діяльності та визначення сторін у справі. Позивачем може визнаватись будь-яка особа, відносно якої розповсюджена інформація. Відповідачем є суб'єкт,

який розповсюджує відомості, що не відповідають дійсності. Однак у разі поширення інформації про особу в мережі Інтернет не завжди видається легким завданням «віднайти» належного відповідача. Хоча у цій статті ми не будемо аналізувати та детально зупинятись на правовому статусі приватних та публічних осіб, ми погоджуємось з думкою І.В. Саприкіної, що необхідно законодавчо розмежувати статус «приватної» та «публічної» особи [5, с. 4]. К.В. Можаровська (в контексті ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод) під публічною особою визначає фізичну особу, громадська діяльність якої має публічний характер (політик, високопосадовець, естрадний виконавець), або фізичну особу, з характеру поведінки якої можна зробити висновок про свідомий вибір такої особи бути публічною. Тому К.В. Можаровська наголошує і на необхідності відрізняти категорію «публічна особа» від інших подібних категорій, таких як «публічний службовець» та «публічний діяч», які закріплені в нормах спеціального законодавства України та не можуть застосовуватись при визначенні змісту категорії «публічна особа» в контексті розгляду справ про захист честі, гідності та ділової репутації публічних осіб [13, с. 4].

Отже, повертаючись до питання визначення належних позивачів, зауважимо, що позивачами, в свою чергу, можуть бути не лише дієздатні особи, а й особи, які є недієздатними, а також ті, що померли. Втім питання захисту честі та гідності померлих є дискусійним у юридичній науці, і відповідно, точки зору є діаметрально різними: деякі науковці повністю відкидають можливість захисту таких прав – оскільки особисті немайнові права тісно пов'язані з особою, то вони і припиняються з припиненням існування самої фізичної особи. Інші вчені, навпаки, відстоюють можливість захисту честі та гідності померлих осіб. Однак, як вважає Р.О. Стефанчук, складнішими видаються випадки, коли поширювачем неправдивої інформації, що порочить честь, гідність та репутацію, є фізична особа, яка померла чи вважається такою, згідно чинного законодавства. Тому розгляд таких справ має відбуватись у порядку окремого провадження. В такому ж порядку повинні розглядатись справи щодо поширення неправдивих відомостей, що порочать честь, гідність та репутацію, у випадку, коли неможливо фактично встановити особу порушника [14, с. 115].

Втім, право на повагу до честі та гідності має фізична особа у межах загальної правоздатності з моменту народження. Повага до життя зачатої дитини як можливого майбутнього суб'єкта права має включати і повагу до її честі і гідності. Правом на її захист слід наділити можливих майбутніх батьків та можливих майбутніх її представників [5, с. 13].

Таким чином, вважаємо, що позивачем у справах про захист честі та гідності є особа, права, якої порушено, а у разі неможливості пред'явлення позову безпосередньо особою, чий права порушено, таким правом може наділитись інша особа за законом або за договором.

Так, Д.Д. Луспенник розмежовує поняття «недостовірна інформація» та «інформація, що не відповідає дійсності» [2, с. 13] (І.В. Саприкіна вважає ці поняття синоніміями [5, с. 5]). А.С. Штефан вважає, що недостовірна інформація не завжди принижує честь, гідність і ділову репутацію, вона може мати нейтральний або навіть позитивний характер та не завдавати шкоди інтересам особи [15, с. 10]. І.В. Саприкіна здійснила інший поділ: «Поширення інформації» – дії з передавання відомостей (даних) між суб'єктами інформаційних відносин, зокрема шляхом передачі їх медіапростором або по інших каналах передачі даних з метою доведення їх до відома третіх осіб і за умови її сприйняття ними. «Інформація, що порочить честь,

гідність та ділову репутацію» – інформація, поширення якої призводить до порушення права фізичної особи на повагу до її честі, гідності, недоторканості ділової репутації, а юридичної особи – до порушення її права на недоторканість її ділової репутації. «Інформація, що не відповідає дійсності або викладена неправдиво» – інформація, яка відтворює події і явища, які взагалі не мали місця або не мали місця у тому розумінні, яке їм надано особою, що їх поширила. Таке ж пояснення можна застосувати і до поняття «недостовірна інформація» (ст. 277 ЦК) [5, с. 5]. Втім, Р.О. Стефанчук під поняттям, що порочить честь, гідність та репутацію особи, пропонує розуміти не лише інформацію про діяння, що не відповідають встановленим у суспільстві правилам моралі та права, а й інформацію про діяння особи, яка хоча і не суперечить загальноприйнятим у суспільстві правилам, проте не відповідає поглядам та традиціям певної соціальної групи, членом якої дана особа є, чи її власним переконанням [14, с. 74].

Існує думка, що розповсюдження інформації, яка не є інформацією про особу, не може бути підставою для пред'явлення позову про захист честі, гідності та ділової репутації [2, с. 13]. Однак на практиці виявлення належного відповідача може ускладнюватись, зокрема коли розповсюджують інформацію неповнолітні (тоді відповідачами будуть батьки), у разі ліквідації ЗМІ (відповідач – засновник ЗМІ). Втім, у постанові № 1 зазначається, що судам слід керуватись нормами, що регулюють діяльність засобів масової інформації.

Відповідно до постанови № 1 належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві (пункт 2 ч. 2 ст. 119 ЦПК). Якщо автор поширеної інформації невідомий або його та/чи місце проживання (місцезнаходження) неможливо встановити, а також коли інформація є анонімною і доступ до сайту вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації. Дані про власника веб-сайту можуть бути витребувані відповідно до положень ЦПК у адміністратора системи реєстрації та обліку доменних назв та адрес українського сегменту мережі Інтернет. Якщо недостовірна інформація, що порочить гідність, честь чи ділову репутацію, розміщена в мережі Інтернет на інформаційному ресурсі, зареєстрованому в установленому законом порядку як засіб масової інформації, то при розгляді відповідних позовів судам слід керуватись нормами, що регулюють діяльність засобів масової інформації.

Таким чином, власник веб-сайту має притягатись до відповідальності у будь-якому випадку! Існують сумніви щодо правильності такого підходу, який, як на наш погляд, є дещо невинуватим та несправедливим щодо власника веб-сайту, за винятком умислу останнього, який свідомо створює умови до розпалювання ворожнечі (політичної, расової), «тролінгу» тощо. Відповідно до постанови № 1 теоретично передбачено можливість витребувати дані про власника веб-сайту. Однак виникають питання, коли власник не відноситься до українського сегмента мережі Інтернет. Хоча існують і практичні проблеми з отриманням інформації про власника українського веб-сайту. Так, і спростування недостовірної інформації, будучи однією з найбільш поширених позовних вимог у цій категорії справ, не має законодавчої регламентації стосовно електронних ЗМІ, що випускаються у вигляді електронного ресурсу в мережі Інтернет. Одним із способів щодо отримання інформації про власника веб-сайту є так званий

Whois-сервіс. Цей сервіс дозволяє також дізнатись, вільне доменне ім'я чи ні, однак це питання більш актуальне для майбутніх набувачів доменних імен. А для доказової бази в процесі щодо захисту честі та гідності цей ресурс дозволяє отримати реєстраційні дані про власника доменного імені та IP-адресу. Використання цього сервісу абсолютно безкоштовне. Однак навіть у разі отримання відповідної інформації з цього ресурсу це не означає, що вона буде актуальною. Так, немає жодних гарантій, що після зміни контактної інформації зареєстрованої особи реєстратори одразу внесуть зміни у свої бази даних. І не завжди фізична особа чи організація, яка передала права використання домену іншій компанії чи іншій особі, повідомить про це реєстратора [16]. Крім того, не завжди можна розраховувати на позитивний результат в отриманні інформації, яка може бути як публічною, так і приватною, що пов'язано з налаштуваннями певного домену. Тобто виникає ситуація, що відповідача в такій справі не буде. Тоді суд вправі за заявою заінтересованої особи встановити факт неправдивості цієї інформації та спростувати її в порядку окремого провадження. Це передбачено абз. 3 ч. 4 ст. 277 ЦК України, відповідно до якої, якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування. У разі доведеності обставин, на які посилається заявник, суд лише констатує факт, що поширена інформація є неправдивою, та спростовує її. Таким чином, фізична особа позбавляється реального задоволення інших позовних вимог, які передбачені ст. 280 ЦК України про відшкодування як майнової, так і моральної шкоди, оскільки відсутня особа (відповідач), яка завдала такої шкоди.

Втім, видається, що з метою забезпечення інтересів потерпілої особи і на випадок ліквідації інформації зі сторінки (соціальної мережі), яка була поширена в Інтернеті, потерпіла особа може роздрукувати сторінку і посвідчити такий факт. Відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 [17] гл. 6 передбачена можливість посвідчення фактів, що мають юридичне значення. Частиною 2 гл. 6 зазначеного порядку нотаріус посвідчує час пред'явлення документа за усним зверненням заінтересованої особи, особисто ознайомлюється зі змістом пред'явленого документа. На підтвердження часу пред'явлення документів нотаріус вчиняє посвідчувальний напис на документі із зазначенням особи, що його пред'явила. Таким чином, з'являється документальна можливість підтвердити факт порушення честі та гідності фізичної особи в мережі Інтернет у разі ліквідації такої інформації або ж ліквідації безпосередньо сайту, на якому вона була розміщена.

Спростування недостовірної інформації, будучи однією з найбільш поширених позовних вимог у цій категорії справ, не має законодавчої регламентації стосовно електронних ЗМІ, що випускаються у вигляді електронного ресурсу в мережі Інтернет [15, с. 7]. Це зумовлює, на наш погляд, необхідність внесення змін до Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Відповідно до ст. 37 зазначеного закону громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність. Вважаємо, що сполучник «або» у контексті ст. 37 «... що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність» має бути змінений на «та/або». Оскільки у чинній редакції складається ситуація, що така інформація може бути такою, що не відповідає дійсності або принижуює честь та гідність, начебто одне виключає

інше, що і зумовлює пропозицію про внесення змін. Також викликає питання положення ст. 37 про можливість редакції відмовити у спростуванні інформації, якщо спростування надійшло з вимогою заявника опублікувати його пізніше, ніж через рік з дня публікації відомостей, що спростовуються. Беззаперечним залишається той факт, що строк позовної давності, визначений ЦК України у ст. 258 про спростування недостовірної інформації у засобах масової інформації, складає один рік. Водночас у ст. 268 ЦК України позовна давність не поширюється на вимогу, що випливає із порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом. Таким чином, щодо інформації, яка поширена ЗМІ, законом передбачена можливість про спростування поширених відомостей у межах одного року, а щодо можливості захисту інших немайнових прав людини на повагу до честі і гідності – на такі вимоги строки позовної давності не поширюються. Тобто це означає, що фізична особа має право вибору способу захисту честі та гідності. Це можуть бути як загальні, так і спеціальні способи захисту. До спеціальних способів захисту відносяться: спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь (стаття 277 ЦК), заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (стаття 278 ЦК). Втім, як вбачається із спеціального закону, яким передбачено захист таких прав, які порушено в друкованих ЗМІ, способом захисту передбачено лише спростування поширеної недостовірної інформації. Тоді, якщо захист честі і гідності фізичної особи відбувається шляхом спростування недостовірної інформації друкованим ЗМІ, то у разі пропускання річного строку фізична особа позбавляється можливості захистити свої немайнові права.

У законодавстві існує і прогалина щодо правового регулювання таких відносин, якщо честь і гідність фізичної особи порушено в електронному ЗМІ. У постанові № 1 міститься відсилочна норма, зміст якої наступний: якщо недостовірна інформація, що порочить гідність, честь чи ділову репутацію, розміщена в мережі Інтернет на інформаційному ресурсі, зареєстрованому в установленому законом порядку як засіб масової інформації, то при розгляді відповідних позовів судам слід керуватися нормами, що регулюють діяльність засобів масової інформації. Таким нормативним актом є Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», в якому відсутня будь-яка згадка про електронні ЗМІ, тому в таких спорах за аналогією має застосовуватись ст. 37 зазначеного закону. Однак існує й інша точка зору щодо непоширення на журналістів Інтернет-видань положень законодавства щодо традиційних ЗМІ [18].

У постанові № 1 передбачено такий порядок розгляду спорів щодо спростування недостовірної інформації, яку опубліковано в ЗМІ. Так, якщо позов пред'явлено про спростування інформації, опублікованої в засобах масової інформації, то належними відповідачами є автор і редакція відповідного засобу масової інформації чи інша установа, що виконує її функції. У разі, коли редакція друкованого засобу масової інформації не має статусу юридичної особи, належним відповідачем є юридична особа, структурним підрозділом якої є редакція. Якщо редакція не є структурним підрозділом юридичної особи, то належним відповідачем виступає засновник друкованого засобу масової інформації. У випадку, коли інформація була поширена у засобі масової інформації з посиланням на особу, яка є джерелом цієї інформації, ця особа також є належним відповідачем. При опублікуванні чи іншому поширенні оспорюваної інформації без зазначення автора (наприклад, у редакційній статті) відповідачем у справі має бути орган, що здійснив випуск засобу масової інформації. Якщо позивач заявляє вимоги до одного з належних відповідачів, які

спільно поширили недостовірну інформацію, суд вправі залучити до участі у справі іншого співвідповідача лише у разі неможливості розгляду справи без його участі.

В результаті викладеного приходимо до таких висновків: певною мірою спростовується загальноприйняте твердження, що норми моралі, етики, культури залишаються поза межами правового регулювання. Вважаємо, що під соціальною цінністю прав людини на повагу до її честі та гідності слід розуміти стійкий порядок суспільних відносин одного індивіда з іншими в межах усталених норм, цінностей, правил поведінки, що регулюються соціальними нормами. Вважаємо, що честь і гідність фізичної особи являються морально-етичними категоріями, які є самостійними об'єктами захисту, у разі їх порушення, а порушення таких прав пов'язано з поширенням інформації про фізичну особу (яка не відповідає дійсності), обігом інформації та соціальними відносинами в суспільстві, які виникають між людьми, зокрема у мережі Інтернет. Зважаючи на можливість посвідчення фактів нотаріусами України відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, вважаємо, що нотаріус може посвідчити роздруковану сторінку з певного веб-сайту, яка містить інформацію, яка порочить честь, гідність фізичної особи, із зазначенням часу пред'явлення такого документу. Така практика має місце у деяких країнах пострадянського простору. Втім, у випадку, якщо поширювач недостовірної інформації невідомий, обов'язок відшкодувати моральну та/або матеріальну шкоду, яка була завдана особі внаслідок порушення її особистих немайнових прав, покладається на державу. Отже, у справах про захист честі та гідності фізичної особи відповідачами можуть бути як автор неправдивої інформації, так і власник веб-сайту.

Список використаної літератури:

- Кузьменко В. Чи буде захист в Україні честі, гідності, ділової репутації Українців?! : Звернення до Голови Верхов. Суду України / В. Кузьменко. – К. : Б. в., 2001. – 35 с. (С. 3)
- Луспенник Д.Д. Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації / Д.Д. Луспенник: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 20 с.
- Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змінами від 15 березня 2016 р).
- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / ВВР. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356 (із змінами від 20 вересня 2016 р).
- Саприкіна І.В. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України (за матеріалами судової практики)] / І.В. Саприкіна. Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 21 с.
- Постанова пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 // [Електронний ресурс]. – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
- Анисимов А.Л. Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита / А.Л. Анисимов. – М. : Юристъ, 1994. – 79 с.
- Церковна А.О. Гідність і честь у цивільному праві України / А.О. Церковна: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 20 с.
- Гришук О.В. Людська гідність у праві: філософський аспект / О.В. Гришук: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2008. – 36 с.
- Войнов О.В. Честь як феномен людського буття / О.В. Войнов: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2015. – 16 с.
- Пушкіна О.В., Грищенко І.М. Порушення прав на повагу до честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в мережі Інтернет / О.В. Пушкіна, І.М. Грищенко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 1 (4). – С. 51–57.
- Грищенко І.М. Способи захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної особи в Україні / І.М. Грищенко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 2 (5) // [Електронний ресурс]. – <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnitstvo-15-16/13349.pdf>.
- Можаровська К.В. Процесуальні особливості розгляду справ про захист гідності, честі та ділової репутації публічних осіб / К.В. Можаровська : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т Одес. юрид. акад. – Одеса, 2014. – 20 с.
- Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р.О. Стефанчук ; Хмельниц. ін-т регіон. упр. та права. – К. : Наук. світ, 2001. – 306 с.
- Штефан А.С. Цивільне судочинство у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності та ділової репутації / А.С. Штефан : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / НАПрН України, НДІ приватного права і підприємництва. – К., 2013. – 19 с.
- Что такое Whois сервис? / [Електронний ресурс]. – <http://codomaza.com/article/chto-takoe-whois-servis>.
- Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 / Офіційний вісник України. – 2012. – № 17. – Ст. 66.
- Конах В.К. Інтернет-ЗМІ в Україні: проблеми визначення нормативно-правового статусу та врегулювання діяльності / В.К. Конах. – [Електронний ресурс]. – <http://www.niss.gov.ua/articles/1085/>.